

Нещодавно побачила світ книга “Дерево багатства” (Київ: KinkoArtGroup, 2000. — 128 с.), видана за сприяння журналу “Перехід-IV”. Її авторами є незалежні дослідники Джеррі Міллер і Джонні Ро. Вихід цієї сенсаційної праці є додатковим підтвердженням того, що в Україні “час руйнувати” і скиглити про нашу бідність закінчився. Пропонуємо увазі читачів стислий авторський виклад основних ідей, розгорнутих і документально обґрунтованих у цьому політекономічному есе.

Джеррі МІЛЛЕР, Джонні РО

незалежні дослідники

ДЕРЕВО БАГАТСТВА

Україна має повернути собі бавовникову могутність

Сьогодні Південь України чи не найзлиденніша її частина. Тут загрозливо поєдналися негативні чинники економічного, демографічного, екологічного характеру. Сьогодні Причорномор'я ділиться на Херсонську, Миколаївську, Одеську області. Але одвіку це була земля Таврії. Таврія має незвичайні можливості для реалізації грандіозного народно-господарчого проекту.

Існує ряд ефективних проектів, здатних вивести Україна з економічної безвиході. Вони ґрунтуються не на диві, а на доброму знанні можливостей України, її ресурсів, землі, історичного досвіду господарювання, психології українців. Чого переважно і бракує пересічним громадянам, які не знають не тільки країни, у якій їм випало обживатися за нових історичних умов, а й елементарних економічних можливостей власного краю. Цим пояснюється відсутність у державних програмах реалістичних проектів, здатних за короткий час змінити становище в Україні на краще.

Один з них — це проект вирощування в Причорномор'ї вітчизняної бавовни. Одесі й Одещині історія відвела у цьому проекті особливе місце. 1998 року ми мали б відзначити 100-літній ювілей вирощування української бавовни. А наступного року — перший столітній ювілей виробництва бавовняного текстилю з власного волокна. Але не відзначили. Бо втратили зв'язок зі своєю Батьківщиною, з її історією. Через те і не знаємо, як вижити на власній землі. Дивовижний вірус манкуртизму вразив пам'ять саме тих інтелектуальних і управлінських структур, які за всіх обставин повинні берегти, передавати і застосовувати рятівний історичний досвід нації. Тим паче за таких екстремальних для народу умов, як тепер.

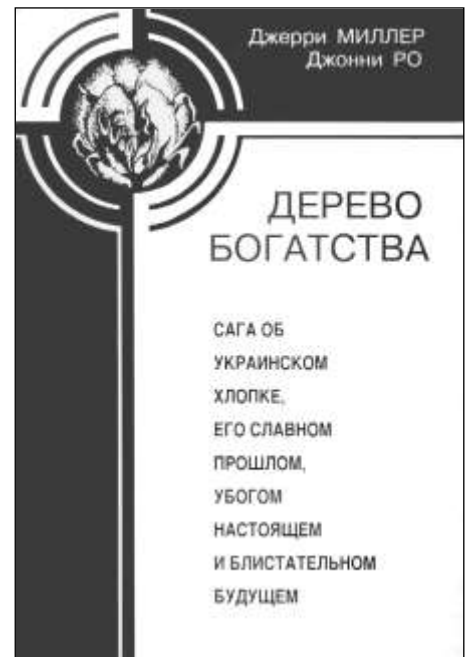
Чому йдеться про бавовну?

Бавовна — це основа сучасної легкої промисловості. Немає бавовни — немає легкої промисловості. Немає легкої промисловості — немає наповнюваності бюджету держави. Це знають в усьому світі. Але чомусь воліють не знати у нас.

У якому стані наповнюваність бюджету України? Його наповнюють фіскальними методами. Чому? Бо немає надходжень. Чому немає надходжень? Бо на грань зникнення поставлена, зокрема, й вітчизняна легка промисловість.

За станом на 1990 рік легка промисловість України складала в загальній структурі її промисловості 12,2% і давала 25% надходжень у державний бюджет. А в окремі роки і більше, до 30%. Разом з харчовою промисловістю вони давали у бюджет в середньому 60%-70% надходжень. При цьому лише текстильна промисловість давала 25% надходжень до бюджету СРСР! Не випадково **Японія і «азіатські тигри» саме через текстильну промисловість контролюють 1/2 потреб людства і грошових потоків планети.** Нам, якщо ми прагнемо вибратися з прірви, теж варто рівнятися саме на їхній досвід. Однак взяли гору інші настрої.

Реформаторам вистачило якихось п'яти-шести років правління, щоб від прибуткової

галузі нічого не залишилося. За станом на кінець 1997 року частка легкої промисловості в загальній структурі промисловості вже незалежної України складала 1,7%, а рентабельність уцілілих і не схованих у «тіні» підприємств стала вимірюватися від'ємними величинами — рентабельність підприємств легкої промисловості України, які завжди задовольняли перші потреби людей, відзначалися великою оборотністю коштів і прибутковістю 1997 року були зафіксовані на позначці... МІНУС 7,6%! На цьому розвалі промисловості чудово нажилися зарубіжні виробники. **Лише Туреччина за перші чотири роки нашої незалежності вивезла з України 10 мільярдів доларів. Це були гроші, які мали залишитися в Україні.** Для порівняння варто зазначити, що за той же період в Україну було інвестовано лише 1,5 мільярди доларів США. Такого неспроможна витримати жодна економіка.

Насамперед незграбне реформування вдарило по текстильній промисловості, відтак і по швейній. Зупинилися текстильні підприємства, розраховані на переробку бавовни з Середньої Азії. Роками текстильні підприємства Донеччини, Луганщини, Херсонщини, Тернопільщини, Буковини та інших регіонів, де працюють багатотисячні колективи, не отримували звідти в потрібній кількості бавовняного волокна. А купувати його за світовими цінами Україна просто неспроможна.

Бавовна — стопроцентно ліквідний товар, попит на нього у світі стабільно високий. Ціни на бавовник ростуть і ростимуть. Через те усі, хто може вирощувати бавовник у себе в країні, — вирощують його. Приріст виробництва бавовни в світі складає близько 2% на рік. Протягом останніх 10 років виробництво бавовни виросло на 24%, урожайність — на 44%, споживання - на 48%! Вдумайтеся: **бавовник за своїми котировками посідає у біржових повідомленнях позицію одразу після нафти!** Спеціальні бавовняні біржі працюють у Нью-Йорку, Ліверпулі, Бремені... Бавовник вирощують США, Австралія, КНР, Єгипет, Аргентина, Бразилія, Венесуела, Колумбія, Індія, Пакистан, Бангладеш, Туреччина, Болгарія, Греція, Іспанія, Ізраїль і ще багато інших країн, коло виробників бавовни останнім часом неухильно ширшає, а попит на нього — росте. Вигода спонукає вирощувати бавовник там, де, здавалося, цього ніколи не робили раніше. У післявоєнні часи вирощування бавовнику стрімко просунулося у Північній півкулі до 50 градуса північної широти.

А що ж Україна? На тлі цих показників і тенденцій ситуація, що склалася в Україні, набирає похмурих тонів. Україна сьогодні жебрає бавовну. При цьому в Україні начисто забулося, що саме Україна і дала приклад усьому світові, як ефективно вирощувати бавовну у північних широтах. **Адже ще не так давно Україна була практично монопольним постачальником бавовнику на 1/6 земної кулі.** Та що про це ми знаємо?

Ще до 1-ої світової в Причорномор'ї вирощували бавовник і брали урожаї вдвічі-втричі вищі, ніж у тогочасній Індії, звідки бавовну доправляли морським шляхом до Європи, зокрема, й на славетні текстильні підприємства Великобританії. Брали у Таврії в середньому по 9 центнерів бавовни-сирцю з гектара. А в окремих господарствах 1912 року — навіть 24 центнери з гектара (слава Богу, люди зберегли і прізвища, і спогад про точне розташування господарств тих легендарних піонерів українського бавовнярства). І це вони робили без гербіцидів, добрив, скоростиглих районуваних сортів, сучасних технологій і техніки! У 1908 році було вже стільки української бавовни, що довелося збудувати в Одесі перший бавовнопереробний завод.

Досвід піонерів нової справи в умовах міжнародної ізоляції СРСР чудово використали «червоні директори». Їм досить було трьох років, щоб вийти на самозабезпечення всього СРСР українською бавовною. Сотні колгоспів Таврії і Криму, які ризикнули взятися за бавовну, одразу стали господарствами-мільйонерами. Від бажаючих спеціалізуватися на цій культурі не було відбою. Дістати держзамовлення на її вирощування мали за щастя.

Ефект від вирощування бавовнику в Україні приголомшував. Уряд миттю оцінив перспективи, що відкривалися перед цією культурою в Україні. У 1932 році під бавовною в Україні було вже 50 тис. га землі, а в 1935 році — 156 тис. га угідь. У 1932 році було прийнято державну програму вирощування бавовнику в Україні, у 1936 році відкрито у Херсоні інститут бавовнярства. Тут же у 30-і роки було споруджено найбільший у Європі бавовнопереробний завод.

Навіть війна не стала на заваді цій справі.

Під час окупації німці не тільки не перервали наукових робіт по вирощуванню бавовни на Півдні України, а й доклали усіх зусиль, щоб надати їм максимальне сприяння. Вони зібрали тут кращі наукові сили Європи, створили умови для селекції тих сортів, які під час відступу були передані німцями Болгарії. Саме насінневий матеріал цих селекцій дав початок скоростиглим сортам, які використовуються для отримання високих і стабільних урожаїв у Болгарії, Греції, Ізраїлі, Туреччині, Китаї тощо.

З 1944 року, з поверненням радянської влади, промислове вирощування бавовни в Україні відновлюється. У 1947 році під бавовником у Причорномор'ї було вже 127 тис. га ріллі. А в 1949-1950 роках без урахування територій Північного Криму, який на той іще входив до складу Російської Федерації, на півдні України під бавовником було 342 тис. га угідь! Сотні колгоспів і радгоспів виборювали право вирощувати бавовник, бо він давав колосальні прибутки — усі господарства, які його вирощували, за рік-два стабільно ставали мільйонерами.

З 1956 року рішенням Політбюро ЦК КПРС вирощування бавовнику в Україні було припинено і переведено до Середньої Азії. Туди ж було передано технічну документацію на виготовлення відповідної техніки. Натомість в Україні вирішили створювати надпотужну текстильну промисловість для переробки азійської сировини, яку ми могли пречудово вирощувати у себе вдома й далі. Але це не входило у плани створення єдиного народногосподарчого комплексу СРСР як плацдарму для побудови комунізму. Так Україна, яка до 1956 року забезпечувала бавовником увесь Союз, сама лишилася без власної сировини. Без замовлень залишилися і машинобудівники Одеси, Кременчука, Херсона, Тернополя, Києва і багатьох інших промислових центрів, які забезпечували бавовнярів технікою, запчастинами і сервісним обслуговуванням.

Чим це обернулося тепер? За станом на 1998 рік близько 40 текстильних підприємств України, на яких зайнято понад 100 тис. працівників, були забезпечені «білим золотом» лише на **6,9% їхньої річної потреби.** Наприклад, на Донеччині текстильні підприємства споруджували для дружин шахтарів. А якщо батькам шахтарських родин не платять за «чорне золото», а матері нічого не заробляють на текстильних і швейних підприємствах, бо в Україні не стало «білого золота», то це вже справжня соціальна катастрофа. Наприклад, Макіївська бавовнопрядильна фабрика використовує лише 5,7% від своїх виробничих потужностей, роками не отримує сировини. А близько 8 тисяч шахтарських дружин, які тут працюють, нічого не заробляють і не приносять у свої родини. Тому коли бавовник у незначній кількості надійшов в обмін на місцеву продукцію, увесь регіон радів, оскільки дістало роботу, за підрахунками місцевої адміністрації, одразу 55 тис. чоловік.

У Херсоні місцевий бавовнопереробний комбінат нараховував 29 тис. працівників, давав 80% надходжень до міського бюджету і утримував, як шеф, ще 6 прилеглих сільськогосподарських районів. Сьогодні Херсонський ХБК цього не може робити — нема бавовни. Місто залишилося без грошей і занепадає. А весь курйоз полягає в тому, що комбінат, який потерпає через відсутність сировини, сам стоїть на місці колишніх плантацій бавовнику, як і Шуменський район Херсона, у якому проживає чимало текстильників.

У цьому відношенні бавовник для України як мав, так і матиме унікальне значення. З нього виробляється понад 200 видів високоліквідних товарів. Це цілковито безвідходна культура.

Властивості бавовнику як технічної культури мають величезний соціальний потенціал. Підраховано, що **3 га, зайняті під вирощування бавовнику, створюють роботу з річною зайнятістю для двох осіб.** Іншої культури з подібними характеристиками у світі просто не існує.

Якщо на 1949-1950 роки під бавовником в Україні було 342 тис. га, то тепер практично нічого. Зате близько половини людей працездатного віку не мають в Україні, за підрахунками зарубіжних експертів, роботи. Дати її багатьом з них може в короткий час лише бавовник. **Саме бавовник може принести валюту. Підвищити експортний потенціал України. Ця культура дає унікальну змогу створити єдиний агропромисловий комплекс, у якому будуть органічно поєднані можливості як села, так і міста.** Про таке сьогодні Україна може тільки мріяти. Тим більше що на півдні, зокрема, й на Одещині, дичавіють мільйони гектарів необробленої землі.

Втрачено багато. Але з 1990 року зусиллями ентузіастів і текстильників бавовнярство в Україні відроджується. І показує чудові результати. Це видно усім. От тільки наша держава цього не бачить.

Росія і Казахстан, які відставали у цьому питанні, вже обігнали Україну. Найближчим часом Росія, наприклад, плекає намір вийти на вирощування бавовнику згідно з прийнятою державною програмою на сотнях тисяч гектарів землі Астраханщини, Волгоградщини, Ставропілля, де умови близькі до українського півдня. У Казахстані вже цього року заплановано вирощувати цю надприбуткову культуру на 50 тис. гектарів з подальшим неухильним розширенням посівних площ.

Якщо комусь це видається маячнею, заспокоймо його. Іноземні держави виявляють бажання забрати в довготривалу оренду на 25-80 років Причорноморські землі України саме для вирощування... бавовни. Вони б зроду цього не робили, якби вирощування бавовнику в Україні вже колись не давало надвеликих прибутків. Виходить, **Україна самодостатня і потребує лише того, щоб ті, хто в ній порядкує, знали насамперед її колосальні природні можливості, її колосальний національний господарчий досвід і не жєбрали по світу в пошуках товарних і грошових кредитів!** Прикро, що через безпам'ятство ми так самі себе занедбали. Прикро, що Україна настільки залежна від нездарності влади.

Два останні роки на Херсонщині успішно вирощували бавовну знамениті таджицькі фахівці. І дуже дивувалися, чому цього не роблять самі українці. Так, відомий бавовняр Герой Соцпраці Ізмаїл Рустамов, який застосував свій досвід на Херсонщині, поки в Таджикистані стріляють, твердо переконаний: в Україні вже сьогодні можна стабільно збирати по 24 ц бавовника з га. При цьому в безводних районах Криму в перший же рік без усякого досвіду зібрали по 32 ц з га і навіть подекуди більше. І це мало не дідівськими методами, без сучасних технологій, як і 100 років тому. Бавовник — це справжній порятунок не тільки для всієї Таврії, а й для степового Криму з його солончаками й неполивними землями.

Дивно, що влада, знаючи про такий потужний за економічними можливостями проект виходу з кризи не тільки легкої промисловості, а й вітчизняного сільського господарства, проект, спроможний витягти за собою мало не всю Україну і дати швидкі надходження до бюджету, перебуває у цілковитій бездіяльності. **У цьому відношенні представники нинішньої влади однаково програють як «червоним директорам», які уміли мислити великими масштабами і лише за три роки налагодили промислове вирощування бавовника в Україні, так і фашистським окупантам, які належно оцінили фантастичні можливості цієї культури і сконцентрували в Україні кращі наукові кадри Європи, створивши їм у розпалі війни всі умови для роботи над бавовниковою тематикою.** У цьому сенсі представники нинішньої української влади гірші як за одних, так і за других насамперед за Ай-К'ю — показником інтелектуального розвитку. Бо тим розуму вистачило попри всі труднощі моменту оцінити стратегічні можливості проекту вирощування бавовника в Україні, а цим — ні. Якщо вирощування бавовника — це сфера національних інтересів таких держав, як США, Ізраїль, Китай і десятків інших, то нам сам Бог велів його вирощувати, якщо ми хочемо жити не тільки незалежно, але й заможнo*.

З Одеси цей проект у 1898 році починався. Саме тут в університеті працювали науковці, які дали проекту належне обґрунтування і провели перші сортовипробування, саме звідси починалася селекція вітчизняних районваних скоростиглих сортів безцінної для України культури. Згодом естафету підхопив Херсон — тут за радянського часу було відкрито Всесоюзний інститут бавовнярства. Саме таврійські вчені створили насіння, яке дало початок сортам, що нині застосовуються у Туреччині, Болгарії, Греції, Узбекистані, Китаї, Іспанії, Ізраїлі та інших країнах. Саме тут і сьогодні зусиллями співробітників АТ «Котон» на чолі з директором Анатолієм Васильовичем Жуком розпочалося відродження великого проекту отримання «білого золота» України, який підтримали Південь і Захід України в особі Херсонського й Тернопільського бавовняних комбінатів — широко відомих текстильних гігантів. Позаду вже дослідні і промислові випробування. Вони пройшли більш, ніж успішно — офіційно зареєстровано власний сорт скоростиглого бавовника «Дніпровський-5». **Таврія, довела, що виявилася і залишилася ідеальним місцем для вирощування цієї культури.**

Сприяє цьому й час: з'явилися скоростиглі селекції й ефективні недорогі технології, які дозволяють стабільно отримувати з 1 га по 10-15 ц бавовноволокна або 30-45 ц бавовни-сирцю. А за світовими цінами 1 т бавовняного волокна коштує в

* Коли вже було завершено верстку нашого журналу, стало відомо, що Віктор Ющенко особисто ознайомився з книгою «Дерево багатства» і оперативно виділив кошти на підтримку «бавовникового проекту». У наступних числах «Переходу-IV» ми розповідатимемо про розвиток цієї справи.

середньому 2 тис. дол. США. Одесити славляться тим, що добре рахують гроші. А коли вони ще з'ясують, що саме волокно бавовни дає менше зиску, ніж повна глибока переробка цієї культури, ніж насіння, яке набуває в Україні безприкладних особливостей, вони зацікавляться бавовною не на жарт. Навіть без застосування сучасних технологій сміливці, які взялися за відродження проекту, отримували за найнесприятливіших умов по 10-12 ц бавовни-сирцю з 1 га, в той час як вирощування цієї культури рентабельне й прибуткове вже при 6 ц з 1 га... Та не лише в прибутку справа. Туреччина, до якої рукою подати, забороняє експорт бавовни-волокна і стимулює експорт виробів з неї. Чому? Відповідь проста: переробка забезпечує турків роботою, яку не імпортуєш ні за які гроші. І дає їй багатьом — бавовна, яку уряд Туреччини для зайнятості населення притримує виключно для власного використання.

Не дивно, що тема відродження бавовництва постала сьогодні на порядку денному. Дивно інше: чому вона не піднята й досі на той рівень, на який заслуговує? І що треба робити для повернення Україні її бавовникової могутності. Відповідь на ці та інші пекучі питання дана у книзі.

Від редакції:

Джеррі Міллер, Джонні Ро — літературні псевдоніми українських дослідників Тараса Андрійовича Кінька і Мирослави Тарасівни Кінько. Зміст псевдонімів можна з'ясувати, розкривши перший-ліпший англійський фразеологічний словник. Джеррі Міллер — це давно відома світу істина, яку вже навіть незручно повторювати. Джонні Ро — це найвний простак, який чує про все вперше. У цій ролі сьогодні опинилася Україна.